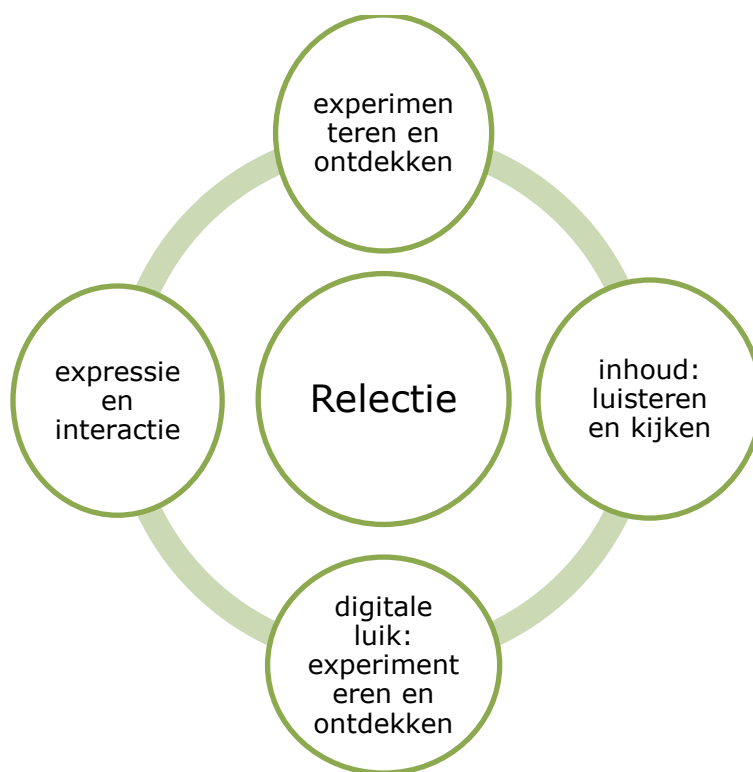

Audiovisueel aan de slag in de kleuterschool

De wereld van geluid

We willen kleuters onderdompelen in de wereld van geluid. Jonge kinderen leven constant tussen een veelheid van geluiden. De wereld van geluid ontdekken betekent dat we kinderen gaan helpen om gericht te luisteren naar geluiden. Vaak vertrekken we daarbij vanuit herkenbare geluiden die we direct kunnen linken aan een object of een situatie (bijvoorbeeld het geluid van een trien die passeert, een vogel die fluit, een bel die rinkelt,...) Allemaal geluiden die herkenbaar worden voor kleuters naar mate hun ervaringswereld groter wordt. Hier kennen we genoeg *'klassieke activiteiten'* voor zoals memory met geluiden of bijvoorbeeld geluiden raden en koppelen aan de bron.

We willen nu een stapje verder gaan. Als we nu eens gericht gaan luisteren naar allerlei geluiden, niet meteen direct aan een bron te koppelen. Wat horen kinderen dan precies? Aan wat doet het geluid hen denken? Kunnen ze er een gevoel aan koppelen? Gaan ze erbij fantaseren? En kunnen we hen helpen om het geluid in te zetten om te communiceren? Met elkaar in interactie te gaan, een verhaal te vertellen?

Om geluiden te vinden kunnen we ons meest natuurlijke instrument gebruiken namelijk onze oren. We kunnen ook geluiden gaan opnemen en vastleggen met de meer digitale middelen en zetten daarbij een dictafoon in die we ook door de kleuters laten bedienen.

We werken met geluiden en bewust niet met muziek. We volgen hierin de visie van Aifoon VZW: ' *Via geluid bewerkstellig je de meest universele manier van communiceren. Geluid staat meer los van referentiekaders terwijl muziek veel te gecodeerd is en bol staat van clichés.*'¹

We willen dus wel de muzikaliteit van geluid opzoeken maar niet vanuit muziek zelf vertrekken. Samen met de kleuters willen we geluiden opzoeken en onderzoeken. We analyseren verschillende facetten en eigenschappen van geluid. Geluiden zetten we in om in interactie te gaan en te communiceren met elkaar.

We integreren in de aard en opbouw van onze activiteiten de visie van Aifoon VZW. We vertrekken vanuit **de communicatieve kracht van geluid.**²

- (1) *Luisteren is waarnemen én interpreteren*
- (2) *Interactief luisteren*
- (3) *Geluid is meervoudig en eerlijk*
- (4) *Geluid als gevoelsmatig evenement*

Een aantal aandachtspunten vooraleer je van start gaat

- Een geluid kan in zeer veel **verschillende facetten waargenomen** worden: met onze oren, via een koptelefoon waardoor het geluid dichterbij komt in onze belevingswereld en waardoor het geluid meer tot de verbeelding zal spreken. Je kan vertellen bij een geluid, je kan een geluid gaan tekenen enz...
- Nadenken over geluid en een gevoel plaatsen bij een geluid verloopt in verschillende lagen. Het is belangrijk om verder te durven gaan dan de puur lineaire manier van redeneren. Lees geluiden dus niet louter op niveau één (letterlijk vertalen wat je hoort), maar ook op de andere niveaus (kleur, gevoelens, intenties).
- Een **geluid** proberen te **omschrijven** op een zo **abstract** mogelijke manier is in het begin vrij moeilijk. Je merkt dat het vooral in het begin moeite kost om me van de bron los te komen. Na wat oefenen lukt dat beter. Kleuren toekennen aan geluiden gebeurt in eerste instantie ook vanuit een lichte, neutrale of donkere kleur. Na veel experimenteren en zoeken zal je meer specifiekere kunnen gaan. Het is ook boeiend om een in eerste instantie "simpel" geluid verder te ontleden naar resonantie, snelheid, richting, ritme, toonhoogte, emotie, ... Hoe meer we hierop oefenden, hoe meer we van de bron kunnen loskomen en onze verbeelding de vrije loop laten gaan. Opvallend hierbij is dat eenzelfde geluid vaak andere emoties kan oproepen bij de ene, dan wel de andere. Dat vormt vaak mooie gesprekken.
- Als je een **dictafoon** gebruikt in de klas om te werken met geluid is het van belang om de puur technische kant ervan te blijven zien als een MIDDEL en niet als DOEL. Kinderen ontdekken, mits een aantal basale instructies die pictografisch ondersteund kunnen worden, zelf snel hoe alles werkt.

¹ Aifoon VZW <http://www.aifoon.org/faq.php>

² Aifoon VZW <http://www.aifoon.org/library/Aifoon-Visietekst-S2A1.pdf>

Kleuters en de wereld vol geluiden

- **Experimenteren en ontdekken** is héél erg belangrijk bij jonge kinderen. Geef kleuters voldoende ruimte om op eigen tempo geluiden te ontdekken en ermee te experimenteren.
- Laat de **verbeelding** van de kleuters de vrij loop, laat geluiden tot hun verbeelding spreken. Laat ze veel vertellen bij het geluid of er rond tekenen of schilderen, kleuren kiezen bij geluiden,...
- Het gaat erom om de **ervaringswereld op het vlak van geluid** te verbreden en te verruimen. Pas in tweede instanties verdiepen we de **betekeniswereld**. Welke betekenis geven kleuters aan de geluiden? Hun eigen persoon staat hier heel centraal. Wat bedenken ze? Wat voelen ze bij een geluid? Er is geen modeloplossing, niets is fout. Elke interpretatie van de kleuter is waardevol.

Mogelijke activiteiten vanuit de invalshoek GELUID

- geluidenkoffer
- geluidenzoektocht
- geblinddoekt luisteren naar geluiden, raden wat het is
- elkaar stemmen herkennen (tussendoortje)
- nieuwe instrumenten maken
- zelf een geluidenkoffer maken
- geluiden meenemen van thuis
- zoeken naar geluiden in de geluidskoffer
- ZEN momenten om geluiden te zoeken in de omgeving
- natuurlijke geluiden zoeken
- experimenteren met luid / zacht
- ...
- abstracte beelden tonen, geluid bij zoeken
- abstracte geluiden tonen, hier een beeld bij zoeken
- geluiden luisteren, tekenen bij het geluid
- verhaal vertellen, geluiden maken bij het verhaal

We werken een aantal van deze activiteiten verder uit al of niet binnen een thema/BC. We zoeken dan naar mogelijkheden om **via het geluid het thema te verkennen** of om het geluid inhoudelijk in te zetten bij het verder verkennen en verdiepen van het thema. We gaan nooit het geluid zelf als een thema of BC zien. Het **geluid blijft een middel om te communiceren en in interactie** te gaan met de kleuters (of kleuters onderling) over het thema of BC. We zoeken ook naar mogelijkheden om het geluid als middel tot expressie in te zetten bij de kleuters.

Doelen

- De mondigheid over de belevingswereld wordt enorm gestimuleerd
- Elke interpretatie is waardevol
- Elkaar als gelijke zien
- Op een heel tolerante manier omgaan met interpretaties en diversiteit
- Leren luisteren naar elkaar. Intens luisteren
- Oriënterende functie (naast sociale)
- Interactie: communiceren over je eigen beleving

- Zich inleven in anderen en de eigenheid van anderen respecteren. Interesse hebben voor anderen
- Zelfstandig werken
- Groepswerk en samenwerken
- Houding belangrijk bij abstractie van de persoonlijke beleving

Lijnen en bijhorende activiteiten in het werken met geluid

Zen - momenten in de klas

Algemeen: We helpen kleuters om gericht te luisteren naar geluiden die hen omringen als opstap om later verdiepend met geluid aan de slag te gaan.

De eerste keer ontdekte ze vooral geluiden als 'de trein' en 'de spelende kinderen' en nog een aantal heel opvallende en duidelijke geluid. Niets mis mee natuurlijk, maar misschien kunnen we beter! We deden nog eens onze ogen toe..

Een jongen uit het groepje stelde voor bij het ogen dichtdoen om op het speeltuig te gaan liggen, er van boven op, zodat ze rustig konden liggen en hoog in de lucht veel konden horen. Prima ideeetje, dat deden we dus! We gingen samen op het klimrek liggen, helemaal boven en we begonnen te luisteren.

*Na een minuutje kwamen er heel mooie details naar boven:
'Juf ik hoorde Tuur zijn buikje grommen, hij heeft honger hoorde ik!'
'Ik hoorde de blaadjes door de bomen blazen.'
'De adem van Hanna had ik heel goed gehoor, juf.'*

(Reflectie Hanne Steensels, onderzoek MUGO 2012)

Doel van de activiteit:

We zoeken samen met de kleuters op welke manier we de geluiden die ons omringen beter kunnen horen. Kleuters mogen zelf tips geven en suggesties om de geluiden beter te kunnen horen. Kleuters kunnen stilte ontdekken en het zelf heel stil maken. Ze ervaren dat er veel te horen valt binnen de stilte. In een eerste fase staat vooral het stil worden en het stil kunnen maken en luisteren naar wat we dan horen centraal. In een tweede fase kunnen we met de kleuters een gesprek houden over wat ze precies gehoord hebben. Kleuters vertellen aan elkaar welke geluiden ze ontdekt hebben. Elke interpretatie of omschrijving van de kleuter is ok. Er is geen juist of fout.

Figuur 1 Zen moment 4 jarigen

Mogelijke vragen en impulsen

Je zoekt met een groepje kleuters naar een fijne plek om geluiden te gaan ontdekken: dat kan buiten op de speelplaats, ergens op straat of op een plein, binnen in de school in een bepaalde ruimte. Je stelt de kleuters de vraag wat we kunnen doen om alle geluiden die er zijn beter te kunnen horen.

We stellen vast dat kleuters van alles voorstellen: niet praten, niet bewegen, hand aan oor houden, de ogen sluiten, sommige kleuters suggereren om in een bepaalde yoga houding te gaan zitten (ze kennen dan t van thuis of vanuit een bepaalde tekenfilm).

Je spreekt met de kleuters af welke houding je gaat aannemen (bijvoorbeeld op de grond gaan zitten en ogen toe). Kleuters kunnen zich best wel een minuut zo concentreren. De ogen sluiten helpt enorm omdat je dan al een zintuig uitschakelt en de focus automatisch meer naar het luisteren gaat. Na een minuut vraag je hen de ogen openen en beurtelings te vertellen over de waargenomen geluiden.

Enkele ervaringen

Kleuters omschrijven een geluid (waarvan ze de bron niet kenden) als donderwolken. Dit is een mooi voorbeeld van hoe je intenser rond geluiden kan werken wanneer je de bron niet aangehaald. De kleuters omschreven eigenlijk het zware geluid van stoelen die een verdieping hoger over de grond schoven. Andere kleuters herkenden dit geluid wel en omschreven het dan ook gewoon als "stoelen met poten die lawaai maken". Andere waargenomen geluiden: spelende kinderen, koelkast, kast die opengaat, voetstappen (snelle/trage, enkele/veel tegelijk, zware/lichte/hakken van een juf, ...), onze jassen, onze schoenen, onze "adem" (!!), het fototoestel van de klasfotograaf van dienst, ...³

Tips

Probeer, eenmaal de kleuters het principe van het zen-moment kennen dit op verschillende momenten in te schakelen. Het kan zelfs als **tussendoortje** om actief met de klas naar geluiden te zoeken, te luisteren.

Benut **de gouden momenten** om het stil te maken: bijvoorbeeld bij een uitstap naar een drukke buurt of naar het bos of in een park. Luisteren naar de boom of de sneeuw of de regen zijn uitgelezen kansen om te focussen op geluid en tegelijk kleuters kansen te geven om heel nieuwe dingen met de oren te ontdekken. Tegelijk wordt ook hun **verbeelding** aangesproken. Je kan zelf verder gaan in **fantasie** door hen te laten verwoorden hoe de boom klonk: boos, bang, verdrietig...? Of wat zou de boom, de wind, de regen aan ons willen vertellen?

³ Onderzoek MUGO weblog Hanne Steensels, 2012 <http://www.avwk.blogspot.be>

De klankentappers – geluidenkoffer - geludentocht

Algemeen: Kleuters maken kennis met de dictafoon en worden echte klankentappers. Ze ontdekken en experimenteren met de geluidenkoffer. Ze gaan op geludentocht.

'Er was geen enkele kleuter die wist wat een dictafoon was. Niet erg natuurlijk, maar dit heeft dus ook wel wat tijd genomen om het machine te verkennen. Welke knopjes diende waarvoor, welke stekkers moesten in welke contacten, waar moest door gesproken worden, ... enz.

Eens ze op weg waren, was het wel leuk. Ze ontdekten niet alleen elkaar stem, maar plots ook hun eigen 'andere' stemmetje.

Juf: neenee dat ben je zelf, zo praat je altijd! haha.. Geweldig toch!'

(Reflectie Hanne Steensels, onderzoek MUGO 2012)

Uit De klankentappers, Willy Vandersteen, 1961 De klankentapper is gebaseerd op onderzoek van dokter Hubbard, die met een elektrometer geluiden bestudeerde die door vruchten en planten worden voortgebracht ,

http://nl.wikipedia.org/wiki/De_klankentapper

Doel van de activiteit:

Voor deze activiteit '**de klankentappers**' werken best in verschillende stappen, best opstarten in kleine groepen en verder experimenteren/oefenen/creëren in bijvoorbeeld **de audio-hoek**.

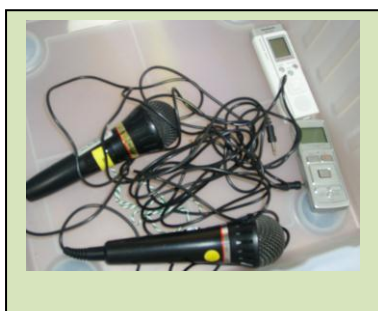
1. Kennismaken met – en interactief aan de slag met de dictafoon
2. Geluiden ontdekken, analyseren en interpreteren via de geluidenkoffer
3. Geluiden zoeken in de omgeving
4. Eigen compositie maken van geluid (individueel of als groepstaak)

Nadat kleuters intensief en gericht hebben leren luisteren via de zen momenten gaan we hen op de **(inter)actieve weg** zetten om geluiden te zoeken, **digitaal vast te leggen** en zelf geluiden te maken. Telkens ook gekoppeld aan het reflectieve luik waar we met de kleuters in **onderhandeling blijven gaan over de betekenis** van het geluid voor hen, voor anderen. Alles van geluid wordt door de kleuters zelf gemaakt en/of gevonden. We merken in deze activiteiten dat hun betrokkenheid zeer hoog is omdat ze alles zelf mogen doen: het gaat om hun eigen geluiden en om hun eigen interpretaties. Via de geluidenkoffer en de geluidentocht vinden en creëren de kleuters hun eigen geluiden. Ze leren die ook digitaal zelfstandig vastleggen via een dictafoon.

Via deze activiteiten werken we verdiepend aan de **communicatieve kracht** van geluid.⁴

1. Kennismaken met de **dictafoon en interactief aan de slag** ermee

Een dictafoon is voor veel kleuters een relatief onbekend medium. In het beste geval gebruikt de juf het wel af en toe maar kleuters die er zelf mee mogen werken komt niet zo veel voor. Vandaar dat het heel belangrijk is om voldoende tijd te nemen om het toestel te introduceren bij de kleuters: wat doet dit toestel precies? Hoe werkt het? Hoe kunnen we het zelf bedienen? Wat kunnen we er allemaal mee opnemen?

Figuur 3 via een duidelijke pictografische ondersteuning kunnen kleuters vanaf 2.5 jaar makkelijk zelf de dictafoon bedienen. Groene stip voor de knop opnemen, rode stip voor stop, oranje om te beluisteren,...De hoofdtelefoons kunnen ze ook makkelijk zelf aansluiten op de dictafoon.

Kleuters beginnen al snel in de micro te praten. Ze zijn gefascineerd door hun eigen stemgeluid. Je merkt aan hun enthousiasme dat hun **betrokkenheid hoog** is, ze proberen ook verschillende geluidjes met hun stem te maken. Ze laten hun opnames al snel aan een andere kleuter horen. Vrij snel komt **interactie en communicatie** op gang.

Van het moment dat de kleuters hiermee voldoende experimenteeransen hebben gehad kunnen ze aan de slag met de dictafoon. Bijvoorbeeld:⁵

- Je maakt het samen met de kleuters even stil en ze luisteren naar de omgevingsgeluiden (een auto die voorbij rijdt, de wind die waait, een deur die toegaat, voetstappen in de gang, het gepiep van de verwarming, ...). Je laat hen die geluiden opnemen met de dictafoon en je kan er samen naar luisteren

⁴ Aifoon VZW <http://www.aifoon.org/library/Aifoon-Visietekst-S2A1.pdf>

⁵ Kleuters & Ik jrg 28 nr. 3 - maart 2012, doekatern: aan de slag met beelden en geluiden, Decin G, Vanuytven N, Mazarese, C

- De kleuters luisteren naar enkele door jou op voorhand opgenomen geluiden (een borstel die over de grond veegt, iemand die de trap oploopt, een fietswiel dat ronddraait, een ballon die opgeblazen wordt, een potlood dat over de tafel rolt, ...). Zorg ervoor dat je geen evidente geluiden kiest, zoals bijvoorbeeld een bel die rinkelt of een hond die blaft, dan wordt het al snel een raadspelletje. Het is eerder de bedoeling om een abstract geluid vrij te leren interpreteren.
- De kleuters zoeken een voorwerp in de klas (auto, blokje, eitje, doosje, knikker, ... ; geen muziekinstrument!) en maken zelf een geluid met dat voorwerp en nemen het op. Je kan hen per twee of in een groepje naar deze geluiden laten luisteren en hen erbij laten vertellen wat het geluid precies is. Waarschijnlijk gaan de kleuters snel naar de bron proberen te zoeken van het geluid dus hier komt het dus opnieuw op aan om via een goed vraagstelling kleuters het geluid te helpen interpreteren: welk soort geluid is het? (hard, zacht,...) Welk gevoel roept het op? (blij geluid, vrolijk, bang, eng, grappig,...) Waarom denk je dat?
- In heel wat kleuterklassen is het de gewoonte om de klaspop in het weekend te laten logeren bij een vriendje van de klas. Die klaspop kan gerust een dictafoon meenemen om zo vast te leggen wat hij in het weekend allemaal beleefd heeft. Stimuleer de kleuters om de leefwereld van thuis in de klas te brengen. Zet hen aan om leuke of speciale geluiden die thuis te horen zijn op te nemen samen met hun ouders. Kleuters leren zo ook elkaars leefwereld beter kennen. Waardeer de kleuters door samen in de kring enkele opgenomen geluiden te beluisteren en bekijken. Dit zet aan tot **reflectie**.

Wanneer Lien klaspop Jules en de dictafoon mee naar huis neemt, neemt Lien samen met Jules allerlei geluiden op. De volgende dag in de kring luisteren alle kleuters naar de opgenomen geluiden. Volgens de kleuters hebben Jules en Lien o.a. de geluiden van water, een trein en een botsende bal opgenomen. Het geluid van het geritsel van de bladeren vinden de kleuters toch wel een beetje eng. Maar ze hebben ook een grappig geluidje gehoord en niemand weet wat het geluid precies is... maar dat is helemaal niet erg!

De zus (5 jaar) van Kato (3 jaar) 'leest' thuis een boek van Jules voor. "Jules die veegt zijn poep af, daarna wast hij zijn handen aan de kraan. Jules was de kraan aan het opendraaien..." Bij het beluisteren van deze opname in de onthaalkring horen de kleuters de zus van Kato vertellen. Ze moeten hard lachen, want ze vinden het verhaal wel heel grappig. Ze willen dat boekje van Jules zeker ook wel eens in de klas lezen!

(Reflectie Lene Coenen, onderzoek MUGO 2010)

Na verloop van tijd worden kinderen uiteraard steeds **handiger** in het hanteren van deze technische materialen, maar dit is niet het belangrijkste doel. Door het exploreren met deze middelen, zien we kinderen genieten en uitgedaagd worden. Kinderen vertonen een hoge(re) mate van betrokkenheid en vinden zo een weg om **tot expressie** te komen, om zelf te creëren en vinden een extra communicatiekanaal om zich te uiten.

Sommige kinderen met **extra hulpvragen** vertonen een grote interesse tijdens het experimenteren met de audiovisuele materialen. We zien dat heel wat kinderen een hoge mate van welbevinden, betrokkenheid, initiatiefname, creativiteit, taalvaardigheid en / of muzische expressie vertonen.⁶

2. Geluiden **ontdekken, analyseren en interpreteren** via de geluidenkoffer

Via de geluidenkoffer willen we kleuters geluiden laten ontdekken en vooral zelf maken en vastleggen. We vullen een koffer met allerlei materialen die uitnodigen om er geluid mee te maken. De koffer zelf kan al aanleiding zijn om geluid mee te maken: kinderen leggen hun oor op de koffer, je kan er op kloppen, op tokkelen of wijven terwijl ons oor op de koffer ligt. De koffer kan open en dicht klappen, er zitten misschien sluitingen aan die open en toe kunnen. Alles maakt een ander soort geluid.

Ook hier kiezen we om geen herkenbare bronnen in de koffer te leggen, dus geen toeter of bellen, geen muziekinstrumentjes of fluitjes etc... We kiezen voor kosteloos en uitdagend materiaal waar we vooral fascinerende geluiden mee kunnen maken: verschillende soorten papier of plasticen zakjes, ballonnen, stokjes, lepels, flesjes met water of zand of steentjes...?

⁶ Kleuters & ik jrg. 28 nr 2, december 2001, Aargh daar is het klikmonster, Decin G, Vanuytven N, Mazarese, C

De kleuters leggen **spontaan** hun oor tegen de koffer en luisteren aandachtig. Hun **nieuwsgierigheid** wordt geprikkeld door de juf die vertelt dat de koffer geluid kan maken en dat er allerlei geluidjes in de koffer wonen. Het **experimenteren met de materialen** kan dan beginnen. De kleuters combineren allerlei materialen met elkaar en proberen alles eens uit. Kleuters experimenteren en zoeken spontaan naar geluiden. Ze vertellen vrij snel aan elkaar welk **geluid** ze gevonden of gemaakt hebben.

Vaak merk je dan dat er **veel dezelfde geluiden** werden geproduceerd. Kleuters beginnen in het begin vooral te kloppen met de materialen en imiteren elkaar. Je merkt direct dat de kleuters zich in eerste instantie beperken tot het uitkiezen van twee voorwerpen en die tegen elkaar kloppen. In het onderzoeksproject '360° om je heen' rond peuters en zintuigen 'Sonore Deur'⁷ (Aifoon VZW ism WOOCK, Gent, 2009) merk je ook dat de peuters in eerste instantie vooral stappen en kloppen op de sonore deur, elkaar ook sterk imiteren en pas later na wat extra impulsen in de richting van wrijven, tokkelen, zij toch stilaan naar andere bewegingen in combi met geluid overstappen.

Kleuters zullen na impulsen van de begeleider of door originele vondsten van hun vriendjes na lang experimenteren toch gaan zoeken naar nieuwe en boeiende geluiden.

Deze creatieve zoektocht komt nog meer in beweging indien ze hun geluiden ook mogen vastleggen op dictafoon en later aan de klas mogen laten horen en erbij vertellen.

Door de gevonden geluiden vast te leggen op dictafoon kan je ze later klassikaal laten horen aan alle kleuters. Je kan met de kleuters in gesprek gaan over de geluiden die hun vriendjes gevonden hebben.

Het **reflecteren** op geluid gebeurt dus best klassikaal. Kleuters kunnen hun eigen geluid laten horen en voorstellen aan hun vrienden. Ze mogen erbij vertellen en andere kleuters mogen er ook iets bij vertellen. Je kan de kleuters ook stimuleren om de vragen ter reflectie aan elkaar te stellen rond aard, gevoel en andere facetten van het geluid.

Ik startte dus met naar de schild van de schildpad (geluidenkoffer) te luisteren, het maakte onmiddellijk geluid doordat ik mee aan het luisteren was en mijn oorbel op de schild geluid maakte! De kleuters hoorde toen een trommel... Wanneer ik daarna eens met een steentje op de schild tikte, hoorde ze ook een trommel. Zou er een trommel in de schildpad zitten? We gingen eens kijken! Neen ... Er zaten allemaal spulletjes in de schildpad. Ik liet hen starten: "Kijk maar eens wat er allemaal inzit!"

Noor nam onmiddellijk twee schelpjes en begon hiermee geluid te maken. Zij wist duidelijk al wat er in de schildpad zat en begon onmiddellijk geluid te maken. De andere kleuters volgden eigenlijk haar voorbeeld. Iedereen zocht manieren om geluid te maken, ik moedigde hen aan door impulsen te geven als: "Hé, luister eens!" / "Dat is een fijn geluid hé!" / "Wauw, goed gevonden!" / "We gaan ons oortje wat dichterbij houden zo horen we het beter" / "he, wat horen we nu?/ Is het een eng geluid?/ wie kan eens een grappig geluidje zoeken?/ wie kan een heel zacht geluidje zoeken dat we bijna niet kunnen horen?/ Vertel maar aan elkaar en laat jullie geluidjes maar aan je vriendje horen../"

Reflectie Vanessa Leys, onderzoek MUGO 2012

⁷ <http://www.aifoon.org/projecten.php?id=29>

Ook deze geluiden kunnen digitaal gebundeld worden en in de luisterhoek gelegd zodat ander kleuters bij een zelfstandige activiteit er ook kunnen naar gaan luisteren of tekenen. Je merkt dan dat kleuters met elkaar in gesprek gaan omtrent het geluid.

Hierin ontdek je de '**communicatieve kracht van geluid**'⁸. Luisteren is waarnemen én interpreteren. Het geluid krijgt of heeft een specifieke inhoud voor de luisteraar. Geluiden zijn ook dragers van gevoelens, ideeën, intenties,... ideale bouwstenen om te gaan communiceren. Je kan de opgenomen geluiden gebruiken om met de kleuters een compositie te maken. Of de geluiden worden de basis voor een zelf gekozen en/of verzonden verhaal. Kleuters zoeken gevoelens en/of gebeurtenissen uit en koppelen die aan hun gevonden en opgenomen geluiden. Of omgekeerd. Geluiden die gevonden worden op de speelplaats kunnen bijvoorbeeld gebruikt worden als achtergronden bij een verhaal. De context wordt dan een bos of op zee of in een kasteel tussen ridders en draken, enz...

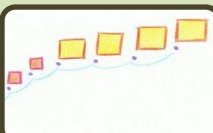

De communicatieve kracht van geluid.

'Ik liet de kleuters eerst gericht luisteren naar de geluiden van de koffer zelf. Wat wil die koffer ons eigenlijk vertellen? De koffer vormde als het ware een klankkast en versterkte mijn getokkel of gekrab heel mooi (eens te meer omdat de kleuters er met de ogen gesloten met één oor tegen aan lagen). Ik liet de kleuters verwoorden welk gevoel ze bij het geluid hebben. Meestal werden zachte geluiden aan een blij gevoel gekoppeld en de hardere geluiden aan een boos of bang gevoel. In de eerste groep werd sterk verdergegaan op wat een andere kleuter net gezegd had. Zo hoorde op de duur bijna iedereen zijn oma in een geluid bijvoorbeeld. Ik liet de kleuters nog even flink wat experimenteren en riep daarna geluidenversterking in: de dictafoontjes! Ik versterkte elk gekozen en gevonden geluid van de kleuters via de booster. De kleuters waren enorm onder de indruk. Ik voelde dat de kleuters los van de bron kwamen en ging nog een stapje verder: Uit welk sprookje zou dit geluid kunnen komen? Frappant vond ik Benita: zij hoorde de vader van Pinokkio hout zagen bij het schurend geluid op de koffer. Je kon zien dat de andere kleuters die vergelijking knap vonden. Andere geluiden werden gekoppeld aan: de poort van een paleis, een heks, een sprookjesbos (bomen), ...'

Reflectie Eva De Becker, onderzoek MUGO 2012

⁸ Aifoon VZW <http://www.aifoon.org/library/Aifoon-Visietekst-S2A1.pdf>

Kleuters **componeren met hun geluiden**. Samen met hen, in overleg kan je een **soort klankpartituur**⁹ opstellen. Je laat de kleuters een bepaalde volgorde kiezen voor hun geluidjes. Ze kunnen de keuze maken op basis van het gevoel bij een geluid, het ritme of kracht van het geluid. Je tekent met hen het partituur uit en monteert hun geluidjes in die volgorde. Je zou er later zelfs een verhaal bij kunnen verzinnen samen met de kleuters.

	<p>zoemend zacht</p> <ul style="list-style-type: none"> • tikken van regendruppels precies • een beetje wind
	<p>geluid dat knippert</p> <ul style="list-style-type: none"> • korte luide geluidjes • dikke stenen die vallen
	<p>lief geluid</p> <ul style="list-style-type: none"> • precies strelen • splasch van vuurwerk misschien

Mogelijke vragen en impulsen bij het interpreteren en analyseren van het geluid

De kleuters stimuleren om te vertellen over het geluid dat ze horen (klank, ritme, volume, ...). 'Is het een hoog geluid? Is het een brommend geluid, Lars? Is het een snel of een traag geluid? Saar, jij zegt dat de tikjes telkens terugkomen? Klinkt het luid? Is het een hard geluid?'

Met de kleuters stil staan bij het gevoel dat dit bij hen oproept. 'Vind je het een eng geluid, Kato? Waarom dan? En Lore, waarom vind jij het een speciaal geluid?'

Vertel kleuters dat elk antwoord goed is. Iedereen kan het geluid immers op een andere manier horen en interpreteren. Eventueel kan je nadien een gesprek houden over wat het geluid zou kunnen zijn. 'Wat denk jij dat het is? Jij denkt aan een papiertje dat over de tafel schuift? En jij Jasper, iemand die in zijn haren wrijft? Ik denk dat het een plastieken zakje is, juf.'

Tips

Voldoende tijd nemen om te experimenteren met de dictafoon. Veel met de eigen stem uitproberen, doen en luisteren. Geen raadspelletje naar de bron van het geluid Kosteloos en uitdagend materiaal in de geluidenkoffer.

⁹ <http://audiovisueelwerkenmetkleuters.blogspot.com/>

3. Geluiden **zoeken in de omgeving**/geludentocht

Geluiden opnemen, mogelijke stappen

- STAP 1: ZA – experimenteren met geluidenkoffer: kleuters maken geluiden met materialen in de koffer.
- STAP 2: BA – zen-moment: kleuters doen een tocht in de school en gaan opzoek naar geluiden, ze ontdekken geluiden. Ze sluiten ogen en luisteren, en maken vervolgens een foto van de bron. De foto's worden gemaakt door de fotograaf van de dag.
- STAP 3: BA – kleuters kiezen één materiaal uit de geluidenkoffer en maken hiermee hun 'eigen geluid'. Eerst wordt het experimenteren met de geluidenkoffer nog eens herhaald.
- STAP 4: BA > ZA – experimenteren met, en uitleg van opname materiaal: kleuters krijgen eerst een korte uitleg over hoe de camera, het fototoestel werkt en gaan dan zelf aan de slag. Hierbij kunnen ze een gerichte opdracht krijgen.
- STAP 5: BA – eigen geluid opnemen en luisteren: de kleuters kennen nu hun eigen geluid en kunnen omgaan met het opnamemateriaal (anders gaat dit eraan vooraf) dus nu gaan ze hun eigen materiaal voortbrengen en dit opnemen. Hoe klinkt het wanneer het opgenomen is?
- STAP 6: BA – geludentocht mét opnamemateriaal door de school: kleuters nemen de foto's uit stap 2 mee en gaan deze geluiden nu opnemen.

Na de speeltijd was het tijd voor mijn eerste geludentocht. In een groep van vier kleuters trok ik de klas uit en liet ik ze per twee op zoek gaan naar twee geluiden. Nadat elk duo twee geluiden had opgenomen, mochten ze het aan elkaar laten horen. Op die manier moesten de groepen van elkaar raden welke geluiden ze hadden opgenomen. Hierna trokken we naar buiten en kregen ze opnieuw dezelfde opdracht. De kleuters waren enthousiast dat ze zelfstandig het dictafoontje mochten bedienen. Achteraf volgde een gesprek doordat de tijd wat kort was, hebben we hier niet lang bij kunnen stilstaan.

De kleuters vonden heel gemakkelijk iets om geluid mee te maken en verrassend genoeg ervielen ze niet in het geklop. Misschien kwam dit, omdat ik tegen de kleuters in de klas had gezegd dat ze vandaag eens niet mochten kloppen, maar dat ze een andere manier moesten zoeken om geluid te maken.

In de namiddag deed ik ongeveer dezelfde activiteit, maar dan met een concrete opdracht. Ze mochten van mij niet zomaar een geluid opnemen, maar moesten naar iets rood zoeken. Wanneer de kleuters iets rood hadden gevonden, moesten ze uittesten of ze daarmee geluid konden maken. Toen ze iets gevonden hadden, mochten ze het geluidje opnemen en fotograferen.

De kleuters gingen enthousiast tewerk en vonden vele rode dingen waarmee ze geluiden konden maken.

Om de activiteit af te sluiten, liet ik de kleuters de geluiden aan de foto's koppelen. De kleuters wisten nog heel goed welk geluidje bij welke foto hoorde. De kleuters die niet hadden meegedaan aan de geludentocht hadden het hier veel moeilijker mee.

Kleuteronderwijzer vertelt, Ketura

Tekenen/schilderen van geluiden

Algemeen: We laten kleuters ervaren hoe ze een geluid al tekenend kunnen vastleggen. We gaan samen in gesprek over het geluid.

'Een kleuters is me ook vooral bijgebleven door zijn abstractie. Hij tekende wanneer hij 'water' dacht te horen niet het echte water (dus blauwe druppels), maar hij tekende echt streepjes voor hoelang een geluid duurde en maakte snelle en trage bewegingen met het potlood op het geluid. Echt geweldig! Ik keek er echt van op. De anderen deden het tekenen ook heel erg goed hoor, maar niet abstract. Ze wisten allemaal duidelijk wat ze hoorden en tekenden het. Bijvoorbeeld een hondje dat likt, regendruppels in een plas, wind door het gras waaien'

(Reflectie Hanne Steensels, onderzoek MUGO 2012)

Doel van de activiteit:

Kleuters hebben al kunnen experimenteren met geluiden op een dictafoon en luisteren naar een geluid via de hoofdtelefoon. Deze voorgaande fase is belangrijk opdat de kleuters niet te veel meer afgeleid worden door het technische en digitale materiaal.

Kleuters mogen na het geluid een paar keren te hebben gehoord of je steekt het geluid in een loop, het geluid gaan tekenen. Dit kan met tekenmateriaal naar keuze. Observatie staat hier centraal. Je bekijkt goed hoe en wat de kleuters tekenen en zorgt ervoor dat je nadien voldoende open vragen kan stellen om een gesprek over de tekening met de kleuters op gang te brengen.

Figuur 4 Zen moment en tekenen van geluid 4 jarigen

Mogelijke vragen en impulsen:

Je zoekt met een groepje kleuters een rustige omgeving op of je zorgt als je de activiteit in de klas doet dat elke kleuter een hoofdtelefoon heeft zodat de omgevingsgeluiden worden uitgeschakeld. Je laat de geluiden een paar keer achter elkaar horen. Kleuters zijn dan heel stil (zen moment-principe dat ze al kennen). Nadien vraag je aan de kleuter om het geluid te tekenen. Ze mogen kleuren kiezen die ze willen en ook tekenen wat ze willen. Je kan ook tijdens het tekenen het geluid herhaaldelijk laten horen. Nadien volgt een gesprek met de kleuters: ze vertellen aan jou en aan elkaar wat ze precies hebben getekend, hoe ze dat gedaan hebben, waarom op die manier? Je peilt naar hun associaties bij het geluid. Aan wat dachten ze? Je kan ook naar een bepaald gevoel vragen of naar bepaalde facetten van het geluid: hard-zacht-onderbroken-getokkel-lange lijn-bang-vrolijk-verdrietig geluidje... Je kan hen ook de opdracht geven om eerst met

elkaar te praten over hun geluid en dan pas tegen jou. Dit brengt meer interactie tussen de kleuters onderling op gang en ze voelen zich vrijer om te praten. (zie figuur 5)

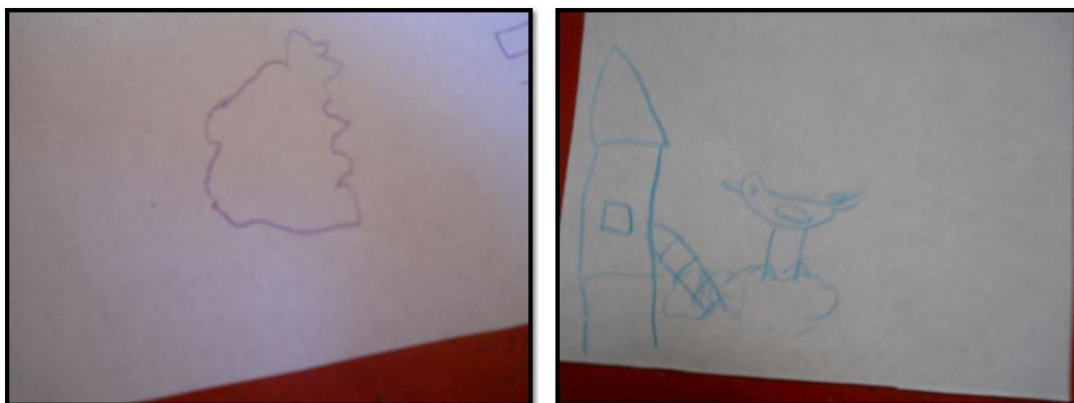
Enkele ervaringen

We zijn verbaasd van de tekeningen. In een groepje van zes kleuters tekenen vier kleuters meteen abstract. Nadien licht iedereen beurtelings hun tekening toe. Er is veel respect bij de kleuters en zelfs bewondering voor elkaars vondsten. Niemand omschrijft de tekeningen als "gekrabbel". De verbeelding kreeg echt de vrije loop: van vulkanen tot ballonnen, van tranen tot een zwemmende kleuter. Lune tekende bij een eerste geluid heel abstract en bij het laatste geluid dan weer heel concreet. Ze wou gewoon heel sterk tekenen waar het geluid haar aan deed denken. Alles kan! Die veiligheid hebben ze duidelijk goed ervaren.¹⁰

Tips

Zorg dat er geen omgevingsgeluiden meespelen. Kleuters moeten echt kunnen focussen en gericht luisteren naar het voorgesteld geluid. Eerst laten focussen: eerst luisteren met de ogen toe en dan pas tekenen. Zorg voor hoofdtelefoons met verdeeldoos.

Werk ook zoveel mogelijk met abstracte geluiden waarbij de bron niet meteen herkenbaar is. Sommige kleuters tekenen **abstract** maar veel kleuters gaan ook heel **concreet tekenen** zeker als de bron heel herkenbaar is. Je kan ook werken met geluiden die de kleuters zelf gevonden hebben (klankentapper principe) wat de betrokkenheid op de activiteit verhoogd. (zie figuur 3)

Figuur 5 geluid van kippen abstract en concreet 4 - jarigen

¹⁰ Onderzoek MUGO weblog Eva De Becker, 2012 <http://audiovisueeleef.blogspot.be>

Voor de jongste kleuters is het fijner om met vingerverf te werken. Je maakt er een sterke muzische activiteit van waarbij de kleuters op het ritme en tempo van het geluid kunnen verven. Je zou met de jongste kleuters ook eerder na het tekenen met hen gaan bewegen op hetzelfde geluid. Het gesprek over het geluid zal beperkter zijn maar ook de zeer jonge kleuters kunnen bijvoorbeeld al gevoel blij, bang, boos of hard, zacht associëren met het geluid dat ze tekenen.

Figuur 6 vingerverven van geluid 3 jarigen

Figuur 7 geluid van knetteren van vuur – duwen op een pen – vallende ster ...

Je kan ook de tekeningen nadien aan mekaar nieten en er een boekje van maken in luisterhoek met de geluidsfragmenten erbij. Andere kleuters kunnen dan gaan kijken naar tekeningen van hun vriendjes en luisteren naar het geluid. Ook hier is niets juist of fout. Ze leren elkaar beter kennen door naar elkaars tekening te kijken en te luisteren.

Bronnenlijst

Aifoon VZW <http://www.aifoon.org/faq.php>

Aifoon VZW <http://www.aifoon.org/library/Aifoon-Visietekst-S2A1.pdf>

Aifoon VZW <http://www.aifoon.org/projecten.php?id=29>

Kleuters & Ik jrg 28 nr. 3 - maart 2012, doekatern: aan de slag met beelden en geluiden, Decin G, Vanuytven N, Mazarese, C

Kleuters & ik jrg. 28 nr 2, december 2001, Aargh daar is het klikmonster, Decin G, Vanuytven N, Mazarese, C

Onderzoek MUGO weblog Eva De Becker, 2012 <http://audiovisueeleef.blogspot.be>

Onderzoek MUGO weblog Hanne Steensels, 2012 <http://www.avwk.blogspot.be>